

МА Емилија Цветковић, истраживач приправник
Институт економских наука, Београд
emilija.cvetkovic@ien.bg.ac.rs

Оригинални научни рад
Примљен: 13.09.2019.
Прихваћен: 20.09.2019.

Амерички комитет за помоћ Југославији у борби за наставак економске помоћи Југославији 1947. године

Апстракт: *Овај рад има за циљ да прикаже делатност Америчког комитета за помоћ Југославији, организације југословенских емиграната у Сједињеним Америчким Државама, веома блиске званичним југословенским властима, током прве половине 1947. године. Након постепеног престанка операција UNRRA-e (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), као организације са доминантним америчким утицајем, поставило се питање наставак америчког пружања економске помоћи Југославији. На основу начина на који је америчка, односно југословенска страна перципирала феномен економске помоћи у времену ограниченом крајем главног дела мисије UNRRA-e и прокламовања Маршаловог плана, анализирана је природа југословенско-америчких односа почетком Хладног рата.*

Кључне речи: Амерички комитет за помоћ Југославији, југословенска емиграција у Сједињеним Америчким Државама, Сава Косановић, економска помоћ, југословенско-амерички односи.

У Сједињеним Америчким Државама налазила се многобројна југословенска емиграција, по свом обележју и идеолошкој оријентацији веома разноврсна. После Другог светског рата политичари нове државе, Федеративне Народне Републике Југославије, сматрали су да би требало улагати напоре у то да рад југословенске емиграције у САД буде на најбољи начин искоришћен и сврсисходан за амбициозне циљеве које је држава дефинисала у првим послератним годинама. Југословенски амбасадор у Вашингтону Сава Косановић сматрао је да би припаднике југословенске емиграције требало посматрати као интегративни елемент америчке државе и друштва и у томе увидео најбољи начин на

који они могу служити југословенским интересима.¹ Једна од веома значајних организација за пружање финансијске и материјалне подршке Југославији био је Амерички комитет за помоћ Југославији, основан 1944. године у Вашингтону. Та организација, хуманитарна и аполитична, била је задужена за прикупљање и дистрибуцију помоћи у виду хране, одеће, обуће, медицинског и другог материјала југословенским институцијама и појединцима у условима послератне оскудице. На њеном челу налазио се познати виолиниста и истакнути национални радник Златко Балоковић. Углед Златка Балоковића и његове супруге Џојс, те њихове разгранате везе међу еминентним Американцима, знатно су допринели транспарентности и успешном раду Комитета.²

Нова констелација снага током Другог светског рата и након њега условила је постојање два доминантна центра моћи – Сједињених Америчких Држава и Савеза Совјетских Социјалистичких Република, док се између између њихових утицаја налазила „гвоздена завеса“. Уз помоћ Црвене армије и локалног кадра који је током рата блиско сарађивао са представницима совјетске партијске елите, СССР је ширио свој утицај на просторе Источне Немачке, Пољске, Чехословачке, Румуније, Бугарске, Албаније и Југославије.³ У таквим околностима позиција Југославије, којом је после окончања рата завладала Комунистичка партија Југославије на челу са Јосипом Брозом Титом, на међународној позорници била је одређена блиском сарадњом са СССР. Дословно југословенско опонашање совјетских образаца у домену спољне и економске политике, уставне праксе, уметности, културе, образовања било је предуслов да амерички амбасадор у Југославији Ричард Патерсон квалификује Југославију као државу „под готово потпуном совјетском контролом“.⁴ Југословенско-амерички односи током 1945–1947. године били су репрезент супротстављених хладноратовских страна. Америчко негодовање изазивале су југословенске послератне претензије на територију Трста, Корушке, југословенска асистенција грчким комунистима у тамошњем грађанском рату, затим суђење Дражи Михаиловићу, питање Алојзија Степинца, док је најозбиљнију кризу представљало обарање америчких авиона који су прелетали југословенску територију у августу 1946. године.⁵

¹ Vesna Đikanović, „Jugoslovenska država i iseljenici: Propagandni rad među jugoslovenskim iseljenicima u SAD od 1945. do 1948. godine“, *Tokovi istorije*, 1-2 (2005), 147, 154.

² Општи преглед садржаја фонда Америчког комитета за помоћ Југославији у Архиву Југославије и његових основних карактеристика у: Саша Илић, „Амерички комитет за помоћ Југославији 1944–1948“, *Архив*, 1 (2004), 129–139.

³ Ivan Berend, *Centralna i istočna Evropa 1944–1993: iz periferije zaobilaznim putem nazad u periferiju*, (Podgorica: CID, 2001), 25.

⁴ Lorejn M. Lis, *Održavanje Tita na površini: Sjedinjene Države, Jugoslavija i Hladni rat*, (Beograd: BMG, 2003), 24.

⁵ Ранко Петковић, *Један век односа Југославије и САД*, (Београд: Војна штампарија, 1992), 58, Твртко Јаковина, *Амерички комунистички saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene američke*

Југославија је била једна од европских земаља које су током Другог светског рата претрпеле највећа разарања.⁶ Велику помоћ у санирању последица рата Југославији је пружила UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*), међународна организација, основана са циљем пружања помоћи пострадалим државама. Најзначајнији вид UNRRA-ине помоћи Југославији после рата, у условима оскудице праћене природним непогодама, представљала је храна, а чак 66% намирница за прехрану југословенског становништва покривали су извори поменути организације.⁷ Поред хране, UNRRA-ина помоћ састојала се и од одеће, медицинског материјала, возила, али је утицала и на подстицање развоја пољопривреде, саобраћаја и индустрије.⁸ Из извора UNRRA-е Југославији је до средине 1947. године пружена помоћ у износу од око 415.000.000 долара, од чега су америчке испоруке чиниле више од 304.000.000 долара.⁹ Нарушени југословенско-амерички односи током 1946. године знатно су се одразили на даљи ток UNRRA-иних активности у Југославији. Након инцидента са обарањем америчких авиона, амерички државни секретар Џејмс Бирнс нагласио је да би требало наћи начина да се обуставе даље UNRRA-ине испоруке за Југославију.¹⁰ У том смислу у Југославију је у октобру 1946. године била послата америчка мисија са циљем откривања нерегуларности приликом расподеле испорука, али делегати мисије нису успели да потврде претходне оптужбе.

Америчка страна, као покретач активности те организације, сматрала је да даља помоћ Европи није била неопходна у облику који је омогућавала UNRRA.¹¹

države: 1945–1955, (Zagreb: Profil international: Srednja Europa, 2003), 57–63, 122–127, M. Lis, *Održavanje Tita na površini*, 28–38.

⁶ Комисија за ратну штету је проценила износ од 46.900.000.000 америчких долара на име ратне штете у Југославији, Nikola Živković, „Stanje u jugoslovenskoj privredi neposredno po završetku Drugog svetskog rata“, *Balkan posle Drugog svetskog rata*, ur. Petar Kačavenda, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1996), 51.

⁷ Александар Ракоњац, „Исхрана становника Југославије у периоду обнове земље: (1945–1947)“, *Зборник Матице српске за историју*, 94 (2016), 78.

⁸ Више о UNRRA-иној помоћи Југославији: Kornelija Ajlec, „UNRRA v Jugoslaviji in Sloveniji“, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2 (2013), 79–99, Vera Kržišnik-Bukić, „Hrana kao glavni vid UNRRA-ine pomoći Jugoslaviji 1943–1948“, *Časopis za savremenu povijest*, 20, no. 3 (1988), 59–67, Branko Petranović, „Pomoć UNRE Jugoslaviji“, *Istorija 20. veka*, 2 (1961), 163–224.

⁹ Lj. Adamović, Dž. Lempi, R. Priket, *Američko-jugoslovenski odnosi posle Drugog svetskog rata*, (Beograd: Radnička štampa, 1990), 27; Весна Алексић, „Национални одбор за слободну Европу и посета делегације америчког Конгреса Југославији 1952. године“, *Токови историје*, 2 (2019), 113.

¹⁰ Benn Steil, *The Marshall Plan: Dawn of the Cold War*, (Simon & Schuster, 2018), 44.

¹¹ UNRRA се у извесном смислу одржала све до 1949. године, иако знатно умањеног значаја и конкретних интервенција, Juan Pan-Montojo, „International Institutions and European Agriculture from the IIA to the FAO“, *Agriculture in Capitalist Europe, 1945–1960: From Food Shortages to Food Surpluses*, edited by Carin Martin, Juan Pan-Montojo, Paul Brassley, (Routledge, 2016), 29.

Крајем 1946. године Стејт департмент донео је одлуку о томе да би UNRRA, као међународна организација, требало да буде замењена системом пружања директне америчке помоћи.¹² У условима све интензивнијих хладноратовских конфликта, економска помоћ требало је да послужи као софистицирано средство америчке спољне политике за интервенције у оним деловима света где је постојала опасност од ширења комунизма.¹³ То је касније био главни циљ UNRRA-иног програма помоћи, али и Труманове доктрине и Маршаловог плана, који су били објављени у првој половини 1947. године.

С друге стране, у Југославији, чија је просовјетска оријентација током 1947. године још била доминантна, у априлу исте године прокламован је амбициозни Петогодишњи план, због чега је потреба за наставком економске помоћи и даље била од велике важности.¹⁴ У условима постепеног гашења UNRRA-е, чији је морални и економски допринос југословенском опоравку био немерљив, питање извора даље економске помоћи било је увелико питање политичког значаја. Лоши југословенско-амерички односи су тада за обе стране представљали препреку у смислу доношења јединствене и неопозиве одлуке о прихватању, односно пружању економске помоћи. У том контексту треба разумети и југословенске и америчке ставове према америчким програмима економске помоћи из прве половине 1947. године: најпре америчку одлуку о искључивању Југославије из пост-UNRRA програма, а затим и одбијање југословенског учешћа у преговорима поводом Маршаловог плана.¹⁵

¹² Амерички председник Хари Труман је у посланици Конгресу у фебруару 1947. године изнео тезу о томе да се претходно постављени хуманитарни циљеви UNRRA-е морају довршити, али у форми директне америчке интервенције у виду економске помоћи од 350 милиона долара за земље чија је економска ситуација и даље показивала знаке слабости, *Foreign Relations of the United States (FRUS), 1947, vol. I, General, The United Nations, 523, Text of Presidential Message to the Congress, Contained in Press Release Issued by the White House, February 21, 1947*

¹³ У економску помоћ спада помоћ једне земље другој, у билатералној форми или посредством међународних организација, кроз зајмове који подразумевају повољне услове, затим бесповратну новчану помоћ, помоћ у храни или опреми, техничку помоћ, Carol Lancaster, *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*, (The University of Chicago Press, 2007), 9–10, Clair Apodaca, “Foreign Aid as a Foreign Policy Tool” in *Oxford Research Encyclopedias of Foreign Policy Analysis*, URL <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-332>, DOI: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.332 (15. 7. 2019).

¹³ A. Maurits van der Veen, *Ideas, Interests and Foreign Aid*, (Cambridge Studies in International Relations, 2011), 6.

¹⁴ Више о Петогодишњем плану у Југославији у: Vladimir Unkovski-Korica, *The Economic Struggle for Power in Tito's Yugoslavia: From World War II to Non-Alignment*, (London and New York: I. B. Tauris, 2016), Branko Horvat, *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije: problemi, teorije, ostvarenja i propusti*, (Београд: Институт економских наука, 1970), Александар Ракоњац, „Почети привредног планирања у Југославији 1946. године – идеје, организација и институционализација“, *Токови историје*, 2 (2016), 151–176.

¹⁵ Đoko Tripković, „Jugoslavija i Maršalov plan“, *Istorija 20. veka*, 8, 1–2 (1990), 69.

Везе са Београдом

Поред фокуса на прикупљању и транспорту потребних материјалних средстава за југословенски народ, Амерички комитет за помоћ Југославији водио је бригу и о својству југословенско-америчких односа. Након инцидента са обрањем америчких авиона у августу 1946. године и наступајуће политичке кризе на нивоу југословенско-америчких односа, званичници Америчког комитета за помоћ Југославији обратили су се председнику Труману ради изражавања жалости због трагедије која се догодила и тиме демострирали жељу Комитета за одржавањем стабилних југословенско-америчких односа. Том приликом је Комитет показао и интересовање за будућност даљих испорука за Југославију будући да је поменута политичка криза утицала на задржавање америчких испорука у оквиру UNRRA-е.¹⁶ На тај начин је, поред недвосмислене политичке позадине, изражена и забринутост Комитета за југословенско становништво и наставак економске помоћи од које је оно зависило.

Из југословенске перспективе рад и залагања Америчког комитета за помоћ Југославији били су веома цењени, а Тито је од самог његовог оснивања свесрдно подржавао филантропску мисију Комитета.¹⁷ У октобру 1946. године Златко Балоковић, који се, поред Америчког комитета за помоћ Југославији, налазио и на челу Уједињеног одбора америчких Јужних Словена, дошао је са својом супругом Џојс на турнеју по балканским земљама. Манифестацију међусобног подржавања и уважавања Тита и Златка Балоковића представљала су и њихова три вишечасовна састанка. Долазак познатог виолинисте у Југославију, изузетно медијски испраћен, а лишен суптилности, недвосмислено је одражавао симпатије према новом југословенском режиму и самом Титу.¹⁸

Балоковић је у изјавама за америчке медије после повратке из Југославије коментарисао о демократској природи Титовог режима и његовој популарности у југословенском народу.¹⁹ Након двомесечног боравка у Југославији, Златко Балоковић је у обраћању америчком државном секретару Џорџу Маршалу на-

¹⁶ Архив Југославије (АЈ), Амерички комитет за помоћ Југославији 183, fascikla 28, Letter to President Harry S. Truman, September 13, 1946

¹⁷ АЈ, Антифашистички фронт жена 141, fascikla 25, јединица 150, Godišnji izveštaj Upravnog odbora Američkog odbora za jugoslovensku pomoć

¹⁸ Приликом посете Југославији, први Балоковићев концерт био је одржан у радионици Индустрије мотора у Раковици, при чему је исказао дивљење за напоре које нови државни режим улаже у обнову земље. Такође, виолиниста је према предлогу Тита био одликован Одреном братства и јединства за велики допринос домовини, „На свом првом концерту у Југославији Златко Балоковић свирао је радницима индустрије мотора у Раковици“, *Политика*, 16. октобар 1946, 5., „Претседник др Рибар предао је Орден братства и јединства Златку Балоковићу, *Политика*, 18. октобар 1946, 3.

¹⁹ АЈ, Fond Save Kosanovića 83, fascikla 15, јединица 73, „Tito-modern hero of Yugoslavia“, *Portland Sunday Telegram And Sunday Press Herald*, 26. јануар 1947, 3.

глашавао да је америчка амбасада у Београду својом делатношћу у Југославији увелико била разлог због чега је крајем 1946. и почетком 1947. године формирана негативна југословенска слика у Сједињеним Државама. Америчке дипломате су, према Балоковићевим речима, „неприкладно користиле дипломатски имунитет“, а пласирањем неистинитих информација о постојању концентрационих логора у Југославији и терору југословенског режима подривале америчко поверење у југословенску владу.²⁰ Вративши се у САД Златко Балоковић је са супругом приредио кампању која је подразумевала обилазак 45 америчких градова у трајању од два месеца, почетком 1947. године, са циљем промовисања позитивних утисака о боравку у Југославији и наглашавања југословенске искрене жеље за пријатељским односима са Сједињеним Државама.²¹

Често иступање брачног пара Балоковић у америчкој јавности почетком 1947. године, обележено давањем позитивних оцена југословенског система, имало је велики пропагандни значај у јеру заоштрених југословенско-америчких односа и неповољне слике о Титу и Југославији, која је била веома доминантна у америчким медијима. Услед ученог значаја пропагандног рада исељеничких организација у САД, југословенска влада је развијала стратегије којима би унапредила америчко снабдевање, како је истицано, „веродостојним вестима“ из Југославије.²² Пристигле вести користиле су најпре амбасади, где је Сава Косановић, као амбасадор у Вашингтону, требало да представља својеврсну спону између југословенске владе и исељеничких организација у Америци.²³

Питање страних извора снабдевања Југославије, у условима суше и несташнице прехранбених производа, које је постало актуелно после окончања UNRRA-е, било је од великог значаја за југословенску владу почетком 1947. године. У условима када је првенствено помоћ у храни представљала приоритет, упркос евидентним политичким несугласицама између Југославије и САД, покренута је акција за тражење помоћи. Због тога је један од начина актуелизације питања помоћи Југославији подразумевао конкретне активности Саве Косановића и Америчког комитета за помоћ Југославији на тлу Сједињених Америчких Држава. У америчкој јавности брачни пар Балоковић је почетком 1947. године истицао постојање свести југословенског народа о значају америчких иницијатива везаних за помоћ која је пристизала посредством UNRRA-е, Црвеног крста и Комитета. Упркос евидентним југословенским настојањима у

²⁰ AJ, 83-15-73, Pismo Zlatka Balokovića Džordžu Maršalu, 19. februar 1947.

²¹ AJ, 83-15-73, Final Report: The American Committee for Yugoslav Relief, January 25, 1949.

²² AJ, Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije 507, Ideološka komisija, VIII, II/10-b-24, Izveštaj o organizaciji informativne službe za Ameriku, 6. februar 1947.

²³ Diplomatski arhiv Ministarstva spoljašnjih poslova Republike Srbije (DAMSP), Poverljiva arhiva (PA), SAD, 1947, F-7, dosije 20, pov. br. 48476, str. pov. br. 13, Pokretanje pitanja ishrane, 23. april 1947.

обнови земље, у извештају о путу кроз Југославију они су уочили велико сиромаштво и несташицу, због чега је констатовано да је помоћ југословенском народу и даље била преко потребна.²⁴ Међутим, кампања коју је Комитет покренуо у контексту борбе за обезбеђивање помоћи Југославији после престанка UNRRA-иних испорука, свакако није у потпуности проистекла из самосталне иницијативе. О томе је јасно сведочила инструкција коју је добио Алеш Беблер, помоћник министра спољних послова ФНРЈ, у којој је било наглашено да би због проблема снабдевања земље и спровођења дискриминаторске политике према њој требало активно вршити притисак на амбасаде Лондона и Вашингтона различитим телеграмима, петицијама, конференцијама, али и текстовима исељеника и пријатеља Југославије.

Тако су представници Комитета најпре сумњичаво и стидљиво, а затим врло отворено покренули кампању којом би обезбедили наставак преко потребне економске помоћи за Југославију.²⁵ Важно је истаћи да је у складу са природом организације, у свим јавним иступањима Комитет инсистирао на својим хуманитарним циљевима, те су се њихови апели за добијање помоћи за Југославију увек фокусирали на услове живота самог становништва у Југославији. Представници Комитета су се већ у децембру 1946. године, после сазнања о окончању UNRRA-е, обратили Стејт департменту са питањима која су се тичала будућности испорука неопходних средстава за опоравак Југославије. Америчка страна уверавала је како је процес пружања економске помоћи био у потпуности независан од политичке филозофије доминантне у земљи која је подносила захтев за одобрење помоћи и лишен било какве дискриминаторске политике.²⁶ Почевши од марта 1947. године започета је интензивнија кампања Комитета, која се заснивала на обраћању високим америчким званичницима, еминентним личностима из културног и политичког живота Америке, организацијама различитог обележја, те медијима.

Усаглашена деловања

Делатности југословенског амбасадора у Вашингтону и Америчког комитета за помоћ Југославији, као два фактора на америчком тлу блиско повезана са југословенским центром, биле су међусобно усаглашене. Међу дужностима југословенског амбасадора била је и потреба да америчку јавност и исељеничке организације у САД путем медија редовно обавештава о кризној ситуацији и

²⁴ AJ, 83-15-73, Report on Yugoslavia by Joyce and Zlatko Balokovic, January, 1947

²⁵ DAMSP, PA, SAD, 1947, F-75, dosije 9, pov. br. 410151, Predlog drugu Bebleru o vršenju pritiska na ambasade Londona i Vašingtona, 17. maj 1947.

²⁶ AJ, 183-31, Letter to Mr. Einhorn from Department of State Washington, January 23, 1947

глади која је претила да завлада Југославијом услед велике суше.²⁷ Представници Америчког комитета за помоћ Југославији пратили су рад југословенског амбасадора у Вашингтону. Они су учавали велико залагање Саве Косановића за обезбеђивање помоћи у храни за Југославију, које је подразумевало честе посете Стејт департменту.²⁸

Изјава америчког подсекретара задуженог за економске послове Вилијама Клејтона показивала је да је од Конгреса затражено 350.000.000 долара за опоравак пет од шест европских земаља најтеже погођених ратом које је предложио Специјални технички комитет при ОУН: Аустрије, Мађарске, Грчке, Италије и Пољске. Упркос томе што је Специјални технички комитет при ОУН утврдио и потребе Југославије за наставком пружања помоћи после окончања UNRRA-е у износу од 68.200.000 долара, у новом америчком извештају Југославија је једина била изостављена са списка земаља које би требало да приме помоћ.²⁹ Вилијам Клејтон је Сави Косановићу приликом једног састанка отворено предочио да се проблем са наставком америчке економске помоћи Југославији налазио у генерално негативном ставу према Југославији, али и у томе што је америчка страна проценила да је неким другим земљама помоћ била много потребнија.³⁰

Опречне информације о југословенском статусу о наставку америчке помоћи збуњивале су представнике Америчког комитета за помоћ Југославији. Зато је упоредо са активностима Саве Косановића Комитет деловао у правцу разрешења спорног питања југословенског учешћа у наставку програма помоћи. С тим циљем је Комитет предао ноту генералу Џорџу Маршалу, тадашњем америчком државном секретару. Поред подсећања на обећану идеју послератне економске помоћи која је начелно била оштри противник дискриминационе политике, Комитет је указивао на велике жртве и разарања која је Југославија као амерички савезник претрпела током Другог светског рата. Приступ који је потенцирао војни ангажман Југославије у рату имао је за циљ да код секретара, који се својим заслугама у рату веома истакао, пробуди осећај емпатије и изазове

²⁷ DAMSP, PA, SAD, 1947, F-7, dosije 20, pov. br. 48476, str. pov. br. 13 Pokretanje pitanja ishrane, 23. april 1947.

²⁸ AJ, 183-27, Letter to Alan Max, Daily Worker, March 24, 1947.

²⁹ Специјални технички комитет у оквиру ОУН, који су чинили представници разних земаља, између осталог и САД, је утврдио следеће потребе у милионима долара: Аустрија 143,5, Пољска 139,9, Италија 106,9, Грчка 84,3, Југославија 68,2 и Мађарска 40,2, што је износило 583.000.000 долара. Нови, измењени извештај који је искључио Југославију, а дефицитарним земљама прогласио Аустрију, Грчку, Мађарску, Италију, Пољску, Слободну територију Трста и Кину. Разлике у побројаним земљама које треба да добију помоћ у оквиру два извештаја правдане су другачијим критеријумима процењивања који су у њима примењивани, AJ, Predsedništvo vlade FNRJ 50, fascikla 43, 96, Materijal o Maršalovom planu, 3. maj 1948, FRUS, 1947, vol. I, General, The United Nations, 522, Memorandum by the Staff Committee of the National Advisory Council on International Monetary and Financial Problems to the National Advisory Council, February 14, 1947

³⁰ AJ, 83-7-60, Zabeleška o razgovoru Save Kosanovića i Vilijama Klejtona, 26. mart 1947.

већу наклоност према Југославији. Поред тога, у писму је био наговештен и људски фактор, односно проблем суше која је довела до несташнице пшенице и кукуруза, због чега је глад у Југославији била неминовна.³¹

У предвечерје Трумановог излагања предлога о помоћи Грчком и Турској у износу од 400.000.000 долара, Комитет се у склопу своје акције апеловања за обезбеђивање помоћи у храни за Југославију обратио и самом америчком председнику. У нешто сажетијем облику садржина писма упућеног председнику била је слична оном које је добио државни секретар. Оно је садржало учтиву форму у којој су најпре биле исказане речи хвале на рачун америчке одлучности приликом активног подржавања програма економске помоћи. Међутим, након тога је била наведена цифра од пет милиона људи у Југославији којима је претила страшна глад. Указујући на драматичност југословенске ситуације, представници Комитета су позивањем на податке које је доставила UNRRA при крају своје мисије, време које је наступило после престанка већих испорука UNRRA-е Југославији оквалификовали најстрашнијим „од како су Немци напустили разорену земљу“.³² Почетком марта представници оба дома америчког Конгреса и представник САД у Уједињеним нацијама, у својим одговорима Комитету на питање о томе каква је била позиција Југославије приликом додељивања економске помоћи после окончања UNRRA-е, нису давали конкретније одговоре, већ само учтива обећања да ће узети у разматрање њихове препоруке.

Југословенска страна сматрала је како је веома важно да амерички званичници добију југословенске податке о актуелној ситуацији у земљи, с обзиром на то што су информације које су стизале од америчких представника у Југославији о питању исхране приказивали потпуно другачију слику југословенског стања.³³ Стога је Сави Косановићу припао задатак да доставља службене податке који су имали за циљ да прикажу дефиците у виталним намирницама неопходним за исхрану становништва у Југославији. Навођењем конкретних података, Сава Косановић је указивао на могуће последице глади у Југославији, где је током фебруара и марта 1947. године снижавана додељена грамажа хлеба по становнику и достигла просечни ниво од 1240 калорија.³⁴ Када се има на уму да је на житарице одлазило 69% калорија у исхрани, док су млеко, месо и јаја чинили

³¹ AJ, 183-28, Letter to George C. Marshall, Secretary of State, March 3, 1947.

³² AJ, 183-28, Letter to President Harry S. Truman, March 10, 1947.

³³ Извештаји који су потицали од представника америчке амбасаде у Београду доводили су у питање стварне југословенске потребе за храном после престанка рада UNRRA-е, а садржали су и индикације да Југославија извози храну која јој је наводно потребна, чак и ону конзервирану, DAMSP, PA, SAD, 1947, F-5, dosije 13, pov. br. 44827, Izveštaj o razgovoru Vladimira Velebita sa šefom misije UNRRA za Jugoslaviju, 7. mart 1947.

³⁴ Поређења ради, према наводима Валтера Лакера, дијетом за мршављење предвиђен је унос од 1500 калорија на дневном нивоу, Валтер Лакер, *Историја Европе 1945–1992*, (Београд: Clio 1999), 27.

само 13%, може се наслутити колики је проблем несташница житарица могла представљати за југословенско становништво.³⁵

Сава Косановић је истицао како су управо његове изјаве и подаци били коришћени приликом оглашавања емигрантских организација. У својој изјави за америчке медије он је наводио како је Југославији био неопходан увоз из иностранства који би обухватио жито, махунарке, кромпир и масноће, а као посебно угрожене крајеве спомињао Босну, Херцеговину, Далмацију, Црну Гору и делове Словеније. Према његовим речима, расположиве југословенске резерве од априла до јула биле су такве да је она могла обезбедити само 652 калорије по особи на дневном нивоу, што је било мање од калорија које су уносили логораши из Букенвалда и Белзена.³⁶ Пропагандни летак Америчког комитета за помоћ Југославији из априла 1947. године указивао је на истинитост његове тврдње и представљао потврду усаглашених акција амбасадора и Комитета. Његов садржај је на драматичан начин приказивао југословенски пут од великих жртава у Другом светском рату до огромне глади која је претила да завлада земљом током 1947. године. У њему су биле искоришћене исте цифре попут оних о којима је говорио Косановић. Бројка од 652 калорије по особи на дневном нивоу, као процена на основу доступних резерви од априла до јула, заузимала је видно и упечатљиво место на првој страни летка.³⁷

Сава Косановић је у свом обраћању југословенском Министарству иностраних послова навео укључивање еминентних америчких грађана у иницијативу за помоћ Југославији као своју идеју.³⁸ Поменути летак сведочио је о томе да је и Комитет такву замисао препознао као потребну и корисну. На његовој полеђини налазио се списак истакнутих Американаца из области уметности, политике, образовања, верског живота... Међу њима су била имена попут писца Томаса Мана, скулптора Џоа Дејвидсона, Елеоноре Рузвелт, гувернера Њујорка Херберта Лемана, бискупа Артура Молтона и многих других.³⁹ Елеонора Рузвелт, супруга бившег америчког председника Френклина Делана Рузвелта, носила је титулу почасне председнице Комитета. Део текста њене колумне из *United Features Syndicate*, који је представљао поруку америчким званичницима, као репрезентима америчког народа, о неопходности разматрања одлуке о помоћи Југославији, налазио се на упечатљивом месту у оквиру пропагандног летка

³⁵ Ivana Dobrivojević, „Život u socijalizmu-prilog proučavanju životnog standarda građana u FNRJ (1945–1955)“, *Istorija 20. veka*, 27, 1 (2009), 78.

³⁶ AJ, 83-8-62, Izjava ambasadora Save Kosanovića o stanju ishrane u Jugoslaviji, 21. mart 1947.

³⁷ AJ, 183-27, Formula for death ... 652 calories per day, April 15, 1947

³⁸ DAMSP, PA, SAD, 1947, F-7, dosije 20, pov. br. 48476, str. pov. br. 13, Pokretanje pitanja ishrane, 23. april 1947.

³⁹ AJ, 183-27, Formula for death ... 652 calories per day, April 15, 1947

Комитета.⁴⁰ Летак је био намењен свим члановима америчког Конгреса, чиме је била демонстрирана намера Комитета да скрене пажњу на југословенско питање, док су пописане бројне утицајне личности из америчког јавног живота сведочиле о томе да би питање југословенског дефицита у храни требало да добије све већи публицитет.

Поред тога, једну од можда најречитијих манифестација сарадње два фактора на америчком тлу, блиска југословенској влади, представљао је митинг из априла 1947. године, који се одвијао под окриљем Америчког комитета за помоћ Југославији. Главни говорник требало је да буде управо југословенски амбасадор, а том приликом је био и премијерно представљен филм *Liberation of Europe*. Главна порука обавештења о митингу у држави Арканзас била је да је требало „градити југословенско-америчко пријатељство“, док је његов примарни циљ био скретање пажње америчке јавности на проблем југословенског дефицита у храни.⁴¹

Од априла 1947. године инструкције југословенског врха Сави Косановићу добијале су сасвим другачију садржину. Југословенски амбасадор је, наиме, требало да обустави даље агитовање за обезбеђивање помоћи за Југославију.⁴² Тако озваниченом новом југословенском ставу, који је, услед своје контрадикторности изазивао збуњеност Саве Косановића, претходио је Титов експозе о спољној политици Југославије. У њему је Тито истакао да Југославија није имала потребе да моли за економску помоћ у иностранству, већ да је она само инсистирала на ономе што јој је објективно и припадало.⁴³

Овакав Титов наступ треба разумети у контексту тога што је још 16. марта 1947. године југословенска влада била званично обавештена да неће добити никакву помоћ од Сједињених Држава. Америчка аргументација се сводила на то да је Југославија већ добила довољно средстава посредством UNRRA-е, те да су постојале земље чија је ситуација била знатно критичнија.⁴⁴ У САД је питање економске асистенције одређеним земљама после окончања UNRRA-е вођено у исто време као и разматрање помоћи коју је председник Труман затражио од Конгреса за Грчку и Турску. То је била манифестација новог курса у америчкој спољној политици чији је циљ био усклађивање економске помоћи са политич-

⁴⁰ Eleanor Roosevelt, «My Day, April 9, 1947,» in: *The Eleanor Roosevelt Papers Digital Edition* (2017), URL: https://www2.gwu.edu/~erpapers/myday/displaydoc.cfm?_y=1947&_f=md000621 (25. 5. 2019).

⁴¹ AJ, 183-31, Famine Anywhere Endangers Plenty Everywhere, April 18, 1947.

⁴² DAMSP, PA, SAD, 1947, F-7, dosije 20, pov. br. 48476, str. pov. br. 13, Pokretanje pitanja ishrane, 23. april 1947.

⁴³ „Експозе маршала Тита о спољној политици“, *Борба*, 1. април 1947, 2.

⁴⁴ AJ, 83-8-62, U. S. Statement on Yugoslav Needs, March 20, 1947.

ким циљевима. У актуелном хладноратовском контексту помоћ Југославији није представљала приоритет у америчким спољнополитичким плановима.⁴⁵

Наставак пропагандне делатности Комитета

Након званичног искључивања Југославије из америчког програма помоћи, почасна председница Елеонора Рузвелт обратила се америчком Министарству пољопривреде. На основу аргумената који су били заступљени у одговору тог министарства, може се уочити да се одлука о томе да се стање везано за исхрану становништва у Југославији заснивало на извештајима америчке амбасаде у Београду. Они су приказивали ситуацију која не само да није била алармантна већ је била знатно боља од неких других земаља које су добијале помоћ од Америке.⁴⁶ Још једно писмо америчког подсекретара Дина Ачесона Елеонори Рузвелт приказивало је конкретније аспекте југословенског питања из америчке перспективе. Наиме, америчка амбасада у Југославији је у својим извештајима представљала слику о томе да стужтински проблем у Југославији није представљао недостатак елементарних намирница, већ да се проблем налазио у недовољно ефикасним напорима југословенске владе да се правилно обави алокација ресурса. Тако је југословенским проблемима приликом консолидације у кризним ситуацијама приписан проблем равномерног снабдевања свих делова земље.⁴⁷ Таква аргументација америчке стране показивала је увереност у исправност одлуке о расподели економске помоћи коју су САД преузеле на себе после окончања UNRRA-е.

Тито је крајем априла 1947. године у присуству помоћника министра иностраних послова др Владимира Велебита дао интервју америчком новинару Јоханесу Стилсу. Одговарајући на питање о ситуацији исхране у Југославији, Тито је објаснио да ситуација није била лака, али да је било „беспредметно и сувишно говорити о храни која је потребна нашој земљи“. Пренео је оптимистичну процену да би се тај проблем могао превазићи и да су се у земљи улагали велики

⁴⁵ Најбољи показатељ нове економске политике САД јесте био извештај председника Харија Трумана крајем 1947. године који је показао да је Конгрес САД на име програма насталог по окончању UNRRA-е, током те године одобрио помоћ Аустрији, Италији, Грчкој, Кини и Трсту. Њиме се потврђује да је додељивање помоћи било инспирирано политичким циљевима усаглашеним са новом спољнополитичком стратегијом давања економске помоћи земљама, како би се у њима предупредило снажење комунистичког режима. Поред тога, предвиђена свота новца додељена наведеним земљама износила је 286,1 милиона долара, што није била ни половина износа који је проценио Специјални технички комитет у свом првобитном извештају, AJ, 50-43-96, Materijal o Maršalovom planu, 3. мај 1948.

⁴⁶ AJ, 83-7-60, Letter from U. S. Department of Agriculture to Mrs. Eleanor Roosevelt, May 6, 1947.

⁴⁷ AJ, 83-7-60, Letter from Dean Acheson to Mrs. Eleanor Roosevelt, May 6, 1947.

напори како би се санирале последице мразева и поплава.⁴⁸ Титово демантовање наводи о дефициту у прехранбеним производима и оскудици југословенског становништва имало је за циљ промовисање повољних услова живота у Југославији како у иностранству тако и међу домаћим становништвом. Инсистирање на лошем животном стандарду становништва земаља Западне Европе посебно је било доминантно након америчког искључивања Југославије из програма економске помоћи. При том је Михаило Петровић, аутор серије чланка у *Политици*, истицао британске проблеме са снабдевањем становништва храном и гладовањем, док је суштински узрок томе видео у „продаји душе ђаволу“, односно све већом британском зависношћу од америчке економске помоћи.⁴⁹ Он је такође нагласио да су следовања хлеба и других намирница „код нас била већа него у Великој Британији“.⁵⁰ Слични текстови имали су психолошки ефекат на југословенско становништво у смислу подстицања осећаја колективне супериорности у односу на народе „капиталистичких земаља Запада“.

Сава Косановић је посебно истакао проблем неусаглашености активности амбасаде у Вашингтону и Београда. У једном каснијем обраћању Титу замерао је текстове у *Политици* и *Борби* који су истицали позитивне стање о расположивим резервама хране у Југославији, док је он у Стејт департменту настојао да од америчких званичника обезбеди помоћ у храни, а при том био суочаван са прекорима услед контрадикторних података.⁵¹ Након што је у марту 1947. године Југославија била обавештена о томе да неће добити никакву помоћ од САД, амбасадор Сава Косановић је сматрао да не би требало у потпуности обустављати напоре који су у смислу добијања помоћи за Југославију до тада већ били учињени.⁵² На основу анализе даљих активности Америчког комитета за помоћ Југославији постаје јасно да су се ставови амбасадора и Комитета о питању наставка даљих пропагандних акција за добијање помоћи у храни за Југославију били идентични. Златко Балоковић је у писму уреднику *Daily Worker*-а изостанак истицања проблема дефицита хране у Југославији правдао „превеликим поносом Југословена“. Нагласио је и да се евидентна југословенска потреба за додатном храном морала посматрати независно од Тита и његовог режима, односно да се није смела тумачити као политичко питање, већ да је искључиво била везана за потребе самог народа.⁵³ На тај начин је, у складу са

⁴⁸ „Одговори маршала Тита на питања америчког радио-коментатора Јоханеса Стила“, *Политика*, 26. април 1947, 1.

⁴⁹ Мих. С. Петровић, „Неизвесна будућност енглеске привреде“, *Политика*, 31. мај 1947, 1–2.

⁵⁰ Мих. С. Петровић, „Како данас живе Енглези“, *Политика*, 29. мај 1947, 1.

⁵¹ АЈ, 83-13-68, Pismo Save Kosanovića Josipu Brozu Titu, 7. април 1948.

⁵² DAMSP, PA, SAD, 1947, F-7, dosije 20, pov. br. 48476, str. pov. br. 13, Pokretanje pitanja ishrane, 23. април 1947.

⁵³ АЈ, 183-27, Letter to Alan Max, Daily Worker, March 24, 1947.

хуманитарном мисијом организације и бригом за угрожено становништво у Југославији и након препорука које су предочене Косановићу, Комитет наставио даље активности.

Амерички комитет за помоћ Југославији се ради актуелизације питања помоћи Југославији обраћао различитим америчким организацијама, попут *American Jewish Committee*, *Church World Service*, *American Fraternal Union*, *American Unitarian Association*, *International Workers Order* и другим. Такође, један од видова пропагандне делатности Комитета са циљем обавештавања јавности о ситуацији у Југославији сводио се на интеракцију са представницима медија у Сједињеним Америчким Државама. У том смислу велики удео у наглашавању значаја проблема са југословенским дефицитом у храни имао је један од најзначајнијих југословенских емигрантских листова – *Народни гласник*.⁵⁴ Док су амерички листови различито реаговали на молбе представника Комитета за објављивањем информација о југословенској предстојој глади и америчком држању поводом дате ситуације, уредници листова *Life* и *Time* су били изричитии у одлуци да коментаре о поменутој ситуацији не желе објављивати и учтиво се захвалили на подржном обавештењу о југословенској ситуацији.⁵⁵

У фокусу Комитета је и у наредном периоду највише био амерички председник, због чега је била покренута акција апеловања на многе организације, медије и појединце да се обраћају Харију Труману како би се обезбедила потребна помоћ у храни за Југославију. За Комитет је мишљење Саве Косановића о њиховим даљим иницијативама било од великог значаја. Упркос индицијама о томе да је југословенски амбасадор био негативно настројен према интензивним активностима Комитета, испоставило се да је била реч о неспоразуму, те да је Косановић наставио да пружа подршку Комитету у акцији која је имала за циљ обраћање америчком председнику.⁵⁶

Утицај Харија Трумана кад је реч о том питању проистицао је из могућности да, поред своте новца која је већ предвиђена за опоравак земаља, додели још додатних 15.000.000 долара из посебних фондова и на тај начин помогне Југославији у месецима доминантне оскудице.⁵⁷ За остваривање тог циља Комитет се првенствено могао ослонити на своје разгранате везе са утицајним личностима из америчког јавног живота. Напори Комитета су били усмерени ка подстицању иницијативе међу појединим Американцима који би, сходно свом угледу, могли утицати на промене или бар разматрање промена одлуке о помоћи Југославији. Писмо које је председнику Труману поново стигло у јуну

⁵⁴ AJ, 183-31, Letter to Leo Fisher, Editor of *Narodni glasnik*, April 8, 1947.

⁵⁵ AJ, 183-31, Letter to the Editor of *Life*, June 2, 1947, AJ, 183, F-31, Letter to the Editor of *Time*, June 5, 1947.

⁵⁶ AJ, 183-31, Letter to Mr. and Mrs. Balokovic, June 9, 1947.

⁵⁷ AJ, 183-28, Letter to the Editor of *The Christian Herald*, May 26, 1947.

1947. године сведочио је о успешној иницијативи Комитета с обзиром на то да се број еминентних Американаца који су потписали апел за помоћ Југославији попео на чак 218 људи из свих крајева земље. На списку наведених личности које су потписале апел америчком председнику била су и имена која су се могла пронаћи на полеђини поментуог пропагандног летка Комитета, али и многа друга нова имена. Допринос акцији Комитета пружиле су истакнуте личности попут виолинисте Јехудија Мењухина, књижевника Артура Милера, глумице Рут Гордон, списатељице Хенријете Букмастер, плесачице Марте Грејем, конгресмена Цона Блатника и Џорџа Садовског и многих других. У оквиру обраћања председнику била је скренута пажња на извештај Организације за храну и пољопривреду при Уједињеним нацијама из маја 1947. године, која је у Југославији прогласила несумњиви дефицит у најважнијим прехранбеним производима попут хлеба, кромпира, масти и пасуља.⁵⁸ Главна порука апела састојала се од тога да обележје политичких југословенско-америчких односа не би смело бити препрека пружању помоћи становништву које се налазило пред хуманитарном катастрофом. Разматрани извори нису пружили одговор на питање каква је била реакција председника Трумана и да ли је Комитет добио конкретан одговор на апел који је укључио велики број утицајних личности из америчког јавног живота. Ипак, на основу крајњег исхода пропагандне акције Комитета поводом поменутог питања, која је према расположивим изворима трајала до јула 1947. године, може се наслутити какав је био став америчког председника у датом тренутку. После одобрења предлога америчког председника од 21. фебруара 1947. године, Конгрес је усвојио закон о економској помоћи земљама за које су САД процениле да би требало да наставе да примају помоћ у оквиру пост-UNRRA програма. Уговори са земљама примаоцима помоћи потписани су махом током јуна и јула 1947. године, а Југославија се, ни после активне кампање Комитета, ипак није нашла међу тим земљама.⁵⁹

Док су се у америчком Конгресу водиле борбе за одобравање програма економске помоћи, 5. јуна 1947. године на Харварду је говор Џорџа Маршала најављивао неопходност европског економског опоравка и европске сарадње, и могућност пружања америчке помоћи. Понуда економске помоћи у склопу Маршаловог плана била је понуђена свим европским земљама. Југославији

⁵⁸ АЈ, 183-28, A statement addressed to President Truman, June 18, 1947.

⁵⁹ Према наводима Института за међународну политику и привреду са земљама којима је помоћ била обезбеђена склопљени су обавезујући уговори, који су подразумевали превелико задирање САД у унутрашња питања тих земаља: амерички председник је могао обуставити помоћ када је хтео, пренос би био обављан америчким бродовима, предвиђено је било давање великог публицитета програму помоћи, док су амерички представници вршили надзор над расподелом помоћи. Према извештају Института, на уговорним обавезама у оквиру пост-UNRRA програма помоћи ратом опустошеним земљама директно су се заснивали каснији уговори о помоћи на име Маршаловог плана, АЈ, 50-43-96, Materijal o Maršalovom planu, 3. мај 1948.

је, с обзиром на и даље тешку економску ситуацију, таква помоћ била преко потребна, али је упркос томе, попут СССР и других земаља Источног блока одбила да учествује у даљим преговорима о помоћи на основи Маршаловог плана.⁶⁰ Амерички комитет за помоћ Југославији у оквиру својих пропагандних активности којима је требало обезбедити помоћ за Југославију у пост-UNRRA периоду није наглашавао потенцијални значај Маршаловог плана као извора економске помоћи. Поред несумњивих политичких разлога који су узроковали југословенско одбијање Маршаловог плана, Сава Косановић је сматрао да је изостанак америчке економске помоћи у критичном времену за Југославију, обележен сушом и дефицитом у храни који је трајао од марта до јула 1947. године, допринео југословенском скептицизму према другим облицима америчке помоћи.⁶¹

Даље активности Комитета с временом су губиле на интензитету, да би извозну дозволу изгубио 17. јуна 1948. године, након што је, означен као непоуздана организација, уклоњен са листе организација за пружање помоћи.⁶² Међутим, упркос гашењу Комитета, подршка Југославији из америчке емиграције није изостајала ни у временима наредних криза. Тако је услед суше и пратеће глади у Југославији током 1950. године Златко Балоковић, сходно свом утицају међу исељеницима, наставио да подстиче солидарност са југословенским народом у психолошком смислу, али и да позива на конкретне акције организоване помоћи југословенске емиграције у САД.⁶³

⁶⁰ Srđan Cvetković, „Uticaj Hladnog rata i sovjetske politike na intenzitet represije u narodnim demokratijama i Jugoslaviji 1947–1948.“, *Velike sile i male države u Hladnom ratu 1945–1955*, ur. Ljubodrag Dimić, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005), 107.

⁶¹ AJ, 83-8-62, Sava N. Kosanovic's statement, August 21, 1947.

⁶² AJ, Crveni krst Jugoslavije 731, fascikla 539, Issuance of licenses re our final shipment of relief materials, August 12, 1948.

⁶³ “Златко Балоковић позива Американце југословенског порекла да пруже помоћ Југославији“, *Политика*, 16. децембар 1950, 1.

Списак извора и литературе:

Arhiv Jugoslavije. Američki komitet za pomoć Jugoslaviji. fond 183; Antifašistički front žena. fond 141; Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije. fond 507; Crveni krst Jugoslavije. fond 731; Predsedništvo vlade FNRJ. fond 50; Sava Kosanović. fond 83; Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova, Politička Arhiva (PA), SAD

Politika

Borba

Foreign Relations of the United States

Eleanor Roosevelt. „My Day, April 9, 1947“. *The Eleanor Roosevelt Papers Digital Edition* (2017). https://www2.gwu.edu/~erpapers/myday/displaydoc.cfm?_y=1947&_f=md000621 (25. 5. 2019).

Adamović, Lj, Lempi, Dž., Priket, R., *Američko-jugoslovenski odnosi posle Drugog svetskog rata*, Beograd: Radnička štampa, 1990.

Ajlec, Kornelija, „UNRRA v Jugoslaviji in Sloveniji“, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 2 (2013), 79–99.

Aleksić, Vesna, „Nacionalni odbor za slobodnu Evropu i poseta delegacije američkog Kongresa Jugoslaviji 1952. godine“, *Tokovi istorije*, 2 (2019), 111–133. (ćirilica)

Apodaca, Clair. „Foreign Aid as Foreign Policy Tool.“ *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. April 26, 2017. Oxford University Press. URL: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-332> DOI: 10.1093/acrefore/9780190228637.013.332 (15. 7. 2019).

Berend, Ivan T., *Centralna i istočna Evropa 1944-1993: iz periferije zaobilaznim putem nazad u periferiju*, Podgorica: CID, 2001.

Dimić, Ljubodrag (ur.), *Velike sile i male države u Hladnom ratu 1945-1955.*, Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005.

Dobrivojević, Ivana, „Život u socijalizmu – prilog proučavanju životnog standarda građana u FNRJ (1945-1955)“, *Istorija 20. veka*, 27, 1 (2009), 73–89.

Đikanović, Vesna, „Jugoslovenska država i iseljenici: Propagandni rad među jugoslovenskim iseljenicima u SAD od 1945. do 1948. godine“, *Tokovi istorije*, 1-2 (2005), 145–159.

Horvat, Branko, *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije: problemi, teorije, ostvarenja i propusti*, Beograd: Institut ekonomskih nauka, 1970.

Ilić, Saša, „Američki komitet za pomoć Jugoslaviji 1944-1948“, *Arhiv*, 1 (2004), 129–139. (ćirilica)

Jakovina, Tvrtko, *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene američke države 1945-1955*, Zagreb: Profil international: Srednja Europa, 2003.

Kačavenda, Petar (ur.), *Balkan posle Drugog svetskog rata*, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1996.

- Kržišnik-Bukić, Vera, „Hrana kao glavni vid UNRRA-ine pomoći Jugoslaviji 1943–1948“, *Časopis za suvremenu povijest*, 20, no. 3 (1988), 59–67.
- Laker, Valter, *Istorija Evrope 1945–1992*, Beograd: Clio, 1999. (ćirilica)
- Lancaster, Carol, *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*, The University of Chicago Press, 2007.
- Lis, Lorejn M., *Održavanje Tita na površini: Sjedinjene Države, Jugoslavija i Hladni rat*, Beograd: BMG, 2003.
- Martin, Carin, Pan-Montojo, Juan, Brassley, Paul (eds.), *Agriculture in Capitalist Europe, 1945-1960: From Food Shortages to Food Surpluses*, Routledge, 2016.
- Petković, Ranko, *Jedan vek odnosa Jugoslavije i SAD*, Beograd: Vojna štamparija, 1992. (ćirilica)
- Petranović, Branko, „Pomoć UNRE Jugoslaviji“, *Istorija 20. veka*, 2 (1961), 163–224.
- Rakonjac, Aleksandar, „Ishrana stanovnika Jugoslavije u periodu obnove zemlje (1945-1947)“, *Zbornik Matice srpske za istoriju*, 94 (2016), 73–89. (ćirilica)
- Rakonjac, Aleksandar, „Počeci privrednog planiranja u Jugoslaviji 1946. godine – ideje, organizacija i institucionalizacija“, *Tokovi istorije*, 2 (2016), 151–176. (ćirilica)
- Steil, Benn, *The Marshall Plan: Dawn of the Cold War*, Simon & Schuster, 2018.
- Tripković, Đoko, „Jugoslavija i Maršalov plan“, *Istorija 20. veka*, 8, 1-2 (1990), 59–76.
- Unkovski-Korica, Vladimir, *The Economic Struggle for Power in Tito's Yugoslavia: From World War II to Non-Alignment*, London and New York: I. B. Tauris, 2016.
- Van der Veen, Maurits A., *Ideas, Interests and Foreign Aid*, Cambridge Studies in International Relations, 2011.

Summary

MA Emilija Cvetković

“US Committee for the Aid for Yugoslavia” in the Struggle for Continuation of Economic Aid for Yugoslavia in 1947

During the Cold War, economic aid was an indisputably important tool of the US foreign policy. When United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) lessened its activity in the beginning of 1947, the US side proposed a program of direct economic assistance and sent a post-UNRRA program, the aid to Greece and Turkey, as planned by Truman Doctrine and Marshall plan, being the most important aid program in the forthcoming period. In such a way, US aid had been conditioned by political motives and, to a large extent, determined by quality of relation between the US and the recipient country. In this political context, the aid for Yugoslavia, after the political confrontations during 1946, did not suit current US interests. The exclusion of Yugoslavia from the US assistance program after the completion of the main part of the UNRRA mission, despite the estimate of the international commission whether the aid to Yugoslavia was necessary, may indicate the manifestation of such a policy.

The organization of Yugoslav immigrants in the USA, the American Aid Committee for the Yugoslavs, and the Yugoslav Ambassador Sava Kosanović, as factors close to the Yugoslav government, had great roles in the activities with the aim of providing further US aid due to the lesser UNRRA dispatches. Their work had been coordinated from Belgrade. By intensive propaganda in the USA, and contacts with the US officials, The US Committee for the Aid for Yugoslavia intended to occupy attention of the US public to the problem of privation and hunger that affected the population of Yugoslavia. After the official announcement to Yugoslav authorities, that Yugoslavia had not been included in the aid program, it was directed from Belgrade, that all further actions be cancelled. However, the Committee appealed to the US President himself. In spite of the considerable effort of the Committee in providing aid to Yugoslav population, the US decisions had not been changed. The cited case shows that political motives, not objective needs, were the crucial factors for the decisions about the U.S. economic aid. The absence of US aid, when there were serious problems with provisions of basic supplies of the Yugoslav population, influenced a definition of a negative Yugoslav standpoint about the participation in the Marshall Plan.